

A vasúti talpfák készítésével kapcsolatos tervezési munkálatok

írta: Plauder Nándor.

(Befejező közlemény.)

Kettős és négyes talpfa készítéséhez szükséges átmérő meghatározása szerkesztéssel és számítással.

Élesélű és kéttompaélű keresztmetszetű kettős, valamint élesélű és egytompaélű keresztmetszetű négyes talpfa készítéséhez szükséges átmérőt legcélszerűbben a már ismertetett tangens szerkesztéssel határozhatjuk meg, amikor is minden készítendő keresztmetszetnek megfelelő sugárvonalat megrajzolunk a kettős és négyes poligon vastagsági és szélességi oldalaiából képezett derékszögű háromszögekből kiszámított tangens értékekkel.

Élesélű kettős talpfánál:

$$\operatorname{tg}.\alpha = \frac{(2v + b)}{s}$$

Kéttompaélű kettős talpfánál:

$$\operatorname{tg}.\alpha = \frac{(2v + b)}{s_f}$$

Élesélű négyes talpfánál:

$$\operatorname{tg}.\alpha = \frac{(2v + b)}{(2s + b)}$$

Egytompaélű négyes talpfánál:

$$\operatorname{tg}.\alpha = \frac{(2v + b)}{(2s_f + b)}$$

A képletekben szereplő „b” a poligon szétfűrészelésére számított résbőséget jelenti, melynek nagyságát átlagosan 5 mm-el vehetjük fel.

A tangens értékek felhordásával az élesélű egyes talpfáknál leírt módon megrajzoljuk a sugárvonalakat. Az így nyert sugárvonalrendszer használata kettős és négyes poligonnál a következő: A tengelyrendszer abszcissza-tengelyére felhordjuk élesélű kettős talpfáknál a szélességet, kéttompaélű kettős talpfáknál a felső szélességet; élesélű négyes talpfáknál a kétszeres szélesség + résbőséget $(2s + b)$, egytompaélű négyes talpfáknál kétszeres felső szélesség + résbőséget $(2s_f + b)$, a felhordott értéke-

ket felvetítjük a megfelelő sugárvonalra, a metszéspontot lefor-
gatjuk és az átmérőt közvetlenül leolvashatjuk.

Számításos meghatározás.

Kettős és négyes talpfapoligonok készítéséhez szükséges át-
mérőket ugyancsak a poligon szélességi és vastagsági oldalaitól
képezett derékszögű háromszögekből Pythagoras tételével állapít-
juk meg.

Élesélű kettős poligonnál:

$$d = \sqrt{(2v + b)^2 + s^2}$$

Kéttompaélű kettős poligonnál:

$$d = \sqrt{(2v + b)^2 + s_f^2}$$

Kéttompaélű kettős poligonnál a vastagsági oldal sík részét
(csonka oldal) nem vesszük tekintetbe, — egyébként célszerű
olyan nagyra készíteni, mint amekkorát a fa keresztmetszete
megenged —, a teljesség kedvéért azért közlöm e határérték ki-
számítására szolgáló képletet is.

$$\bar{v}_h = \sqrt{[(2v + b)^2 + s_f^2] - s_a^2}$$

Élesélű négyes poligonnál:

$$d = \sqrt{(2v + b)^2 + (2s + b)^2}$$

Egytompaélű négyes poligonnál:

$$d = \sqrt{(2v + b)^2 + (2s_f + b)^2}$$

Egytompaélű négyes poligonnál a vastagsági oldal sík ré-
szének nagysága:

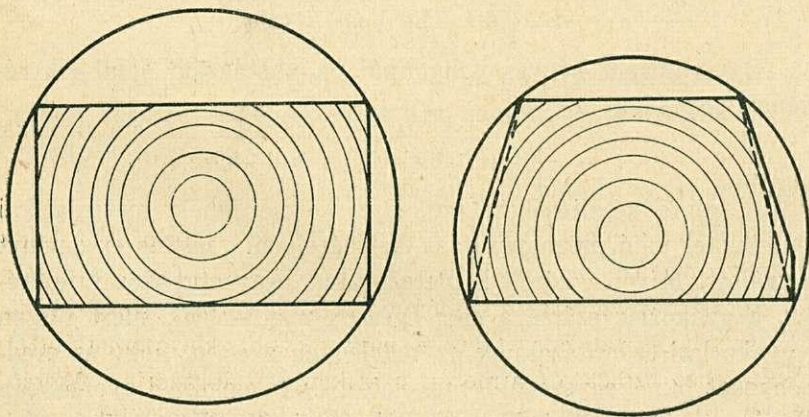
$$\bar{v}_h = \sqrt{[(2v + b)^2 + (2s_f + b)^2] - s_a^2}$$

A talpfa készítéséhez szükséges átmérőknek matematikai
képletekkel való meghatározása kétségtelenül pontos eredményt
szolgáltató. Mivel a közölt képletek mind négyzetgyökös kifejezé-
sek, a gyakorlat számára nem egészen megfelelőek, mert hiszen
a gyakorlati számításoknak az kell legyen a célja, hogy az ered-
ményeket minél egyszerűbb művelettel és főleg minél gyorsabban
lehessen meghatározni. Ezt a hibát szeretném kiküszöbölni, ami-

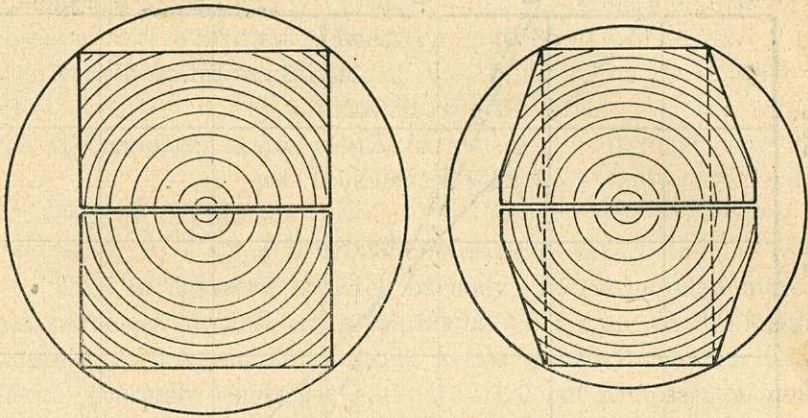
kor az alább ismertetendő számítási eljárás elfogadását ajánlom.

Az élesélű egyes, kettős és négyes talpfáknál a készítéshez szükséges átmérőt a talpfa, ill. talpfák keresztmetszeti területe határozza meg, kettős és négyes talpfáknál a keresztmetszet-területben benn foglaltatik a résbőségek területe is. Kéttompaélú egyes talpfáknál, ha a vastagsági oldal sík része egyenlő, vagy kisebb, mint a „határérték” — az átmérő a felső és alsó szélességi oldalakról képezett trapéz, kettős talpfáknál a felső szélességi oldal és a kétszeres vastagság + résbőség-ből képezett négyszög területétől függ. Végül az egytompaélú négyes talpfáknál az átmérő a felső szélességi oldalak + résbőség és a vastagsági oldalak + résbőség-ből képezett négyszög területe szerint változik.

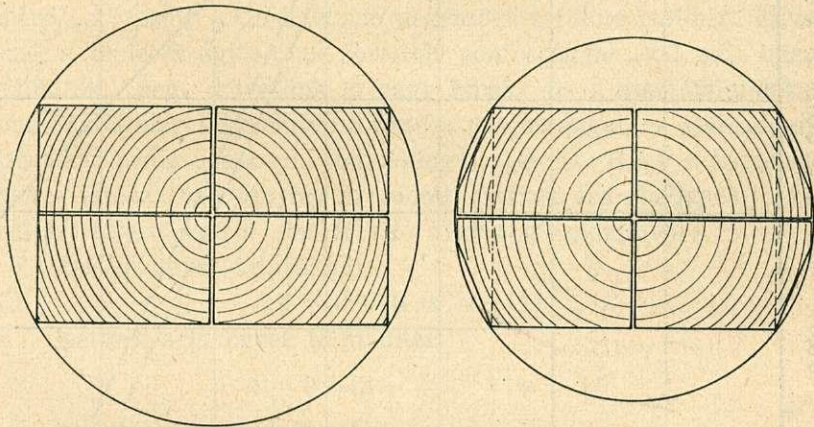
Az 5., 6. és 7. ábrákon szemléltetett ú. n. „mértékadó négyszögek”, az élesélű talpfák kivételével szaggatott vonallal vannak jelezve. Kétségtelen, hogy a talpfaméreték s ezzel együtt a mértékadó négyszög területének változásával a szükséges átmérő is arányosan növekszik, vagy csökken. Ezen meg gondolás alapján a MÁV szabványokban közölt összes keresztmetszeti alakra és ezeken belül minden méretre kiszámítottam a közölt képletekkel a szükséges átmérőt és meghatároztam a „mértékadó négyszög” területét. A kiszámított területekből és ezekhez tartozó átmérőkből grafikont készítettem úgy, hogy a területeket a tengelyrendszer abszcissza, átmérőket az ordináta tengelyére hord-

5. ábra. Mértékadó négyszögek egyes talpfáknál.

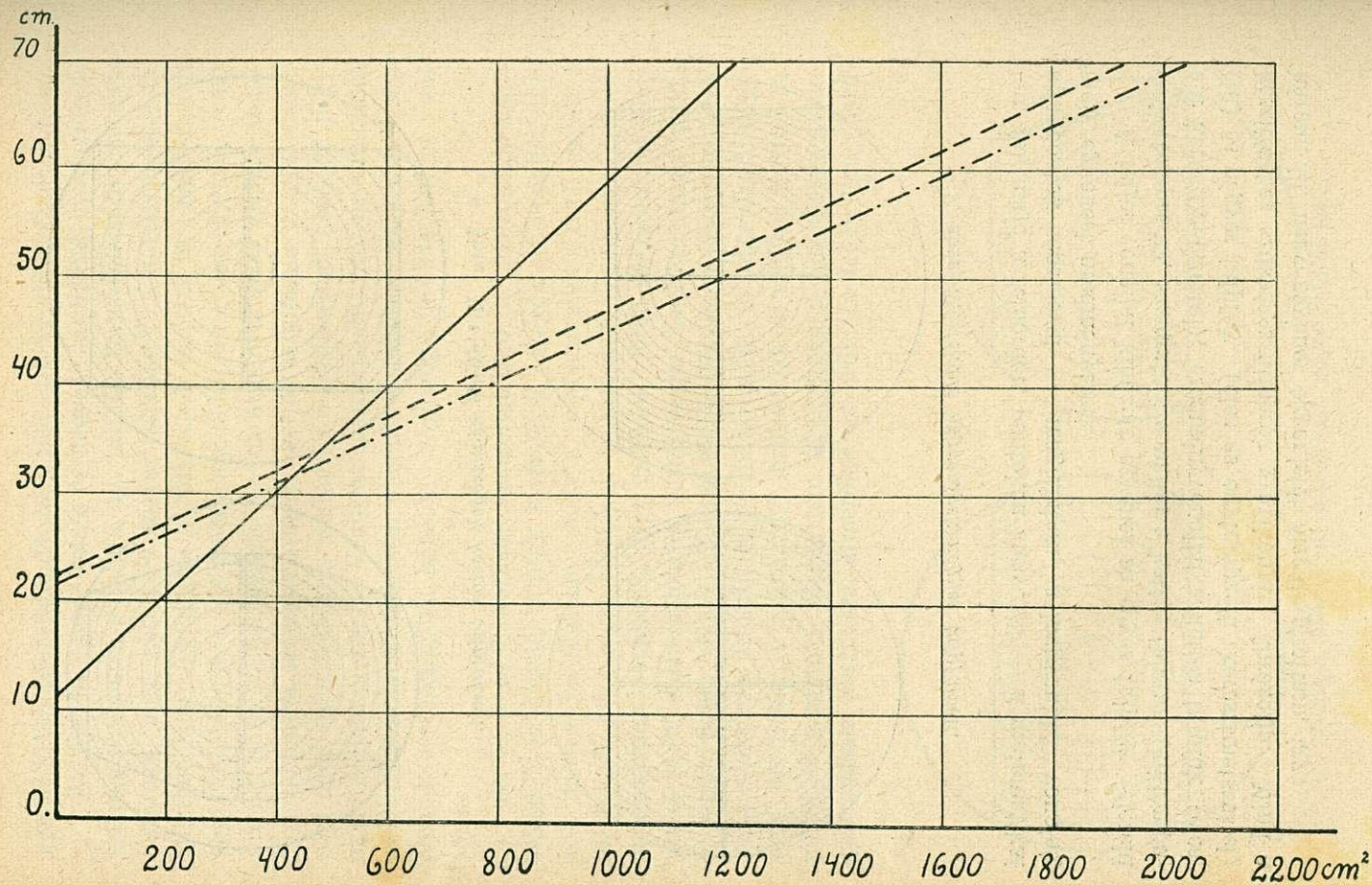
6. ábra. Mértékadó négyszögek kettős talpfáknál.

7. ábra. Mértékadó négyszögek négyes talpfáknál.

tam fel, majd a felhordott pontokon keresztül — a matematikai átlagpontok képzésével — meghúztam a kiegyenlítő vonalat, mely egyenest eredményezett.

A teljes vonallal kihúzott egyenes az egyes talpfák (élesélű és kéttompaélű), szaggatott vonallal a kettős talpfák (kéttompaélű keresztmetszettel), eredményvonallal a kettős talpfák (élesélű) és négyes talpfák (éles és egytompaélű keresztmetszettel) készítéséhez szükséges átmérők grafikonját ábrázolja. Mind a három, ill. négy egyenes egyenletét megállapítottam, így:

8. ábra. Vasúti talpfák készítéséhez szükséges faátmérő megállapítása a mértékadó négyszög területe szerint.
Teljes vonal egyes talpfák, szaggatott vonal kettős talpfák, eredményvonal kettős és négyes talpfák.

Egyes talpfáknál:

$$y = 0 \cdot 04823 \cdot x + 10 \cdot 85$$

Élesélű kettős talpfáknál:

$$y = 0 \cdot 02353 \cdot x + 21 \cdot 6$$

Kéttompaélű kettős talpfáknál:

$$y = 0 \cdot 02488 \cdot x + 22 \cdot 3$$

Négyes talpfáknál:

$$y = 0 \cdot 02355 \cdot x + 21 \cdot 6$$

Ezek az egyszerű képletek bármely keresztmetszeti mérethez szükséges átmérőt egyes talpfáknál $\pm 0 \cdot 5$ cm, élesélű kettős talpfáknál $\pm 0 \cdot 8$ cm, kéttompaélű kettős és négytompaélű talpfáknál (bármely lehetséges alaknál) $\pm 1 \cdot 0$ cm pontossággal szolgáltatják.

A képletekben szereplő „y” nem egyéb, mint a keresett átmérő, „x” pedig a „mértékadó négyszög” területe cm^2 -ben. Mivel ezek a képletek úgyis csak korlátolt pontossággal (± 1 cm) használhatók, nem követünk el nagy hibát, ha a szorzóállandókat matematikailag kikerekítve 3 tizedes pontossággal, az összeadó állandókat pedig egész cm pontossággal vesszük. Hogy a képletekben a táblázatban tényleg megadott értékek szerepeljenek, a területet fejezzük ki a „mértékadó négyszög” oldalaival:

Élesélű egyes talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 048 \cdot s \cdot v + 11$$

Kéttompaélű egyes talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 048 \left(\frac{s_a + s_f}{2} \right) \cdot v + 11$$

Élesélű kettős talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 024 \cdot s_a (2v + b) + 22$$

Kéttompaélű kettős talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 025 \cdot s_f \cdot (2v + b) + 22$$

Élesélű négyes talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 024 \cdot (2v + b) (2s_a + b) + 22$$

Egytompaélű négyes talpfáknál:

$$d = 0 \cdot 024 \cdot (2v + b) (2s_f + b) + 22$$

Az összes képletekkel, valamint szerkesztéssel mindig a kéregnélküli átmérőket kapjuk, azért minden esetben a kapott eredményhez a kettős kéregvastagságot hozzá kell adni. Természetesen ezeknél a gyakorlati képleteknél is a talpfaméreteket

mindig élőnedves állapotra átszámított értékkel kell behelyettesíteni, annál is inkább, mert a résbőségre megadott 5 mm-es érték is erre az állapotra vonatkozik. Ha a gyakorlat nem is dolgozik az összeaszási százalékokkal, mindenképpen ajánlatos, hogy a készítésnél legalább a szabványok által még megtűrt legnagyobb túlméretekkel dolgozzunk.

Az alábbi 2 táblázatban összehasonlítás kedvéért közlöm a közbenső és váltótalpfák készítéséhez szükséges felső átmérőket. Az átmérőket a pontos eredményt adó képletekkel határoztam meg, az összes használatos keresztmetszeti alakokra és méretekre.

2. táblázat. Közbenső talpfák készítéséhez szükséges kéregnélküli átmérők.

Talpfahosszúság	Élesélű	2 tompaélű	Élesélű	2 tompaélű	Élesélű	1 tompaélű	Megjegyzés
	egyes talpfák		kettős talpfák		négyes talpfák		
	készítéséhez szükséges faátmérő cm						
2:60	31·3	28·6	42·3	37·4	63·2	54·2	Az átmérőket egy tizedesnyi pontossággal közlöm. Ha a talpfatönk keresztmetszete szabályos köralakú és hibátlan, akkor ezeket az értékeket a legközelebbi egész számra egészítjük ki. Szabálytalan és hibás keresztmetszetnél, a fenti kikérletesen kívül 1 v. 2 cm-t hozzáadunk.
2:50	31·3	28·6	42·3	37·4	63·2	54·2	
2:40	29·4	27·3	40·9	37·4	59·4	51·5	
2:30	26·1	24·4	37·2	34·5	52·9	46·1	
2:20	26·1	24·1	37·2	33·9	52·9	46·1	
1:70	26·1	23·7	37·2	33·1	52·9	46·1	
1:50	23·8	21·8	34·1	31·0	48·2	42·1	
1:20	20·6	18·9	30·6	28·2	41·8	36·9	

3. táblázat. Váltótalpfák készítéséhez szükséges kéregnélküli átmérők.

Keresztmetszet	Élesélű	2 tompaélű	Élesélű	2 tompaélű	Élesélű	1 tompaélű	Megjegyzés
	egyes talpfák		kettős talpfák		négyes talpfák		
	készítéséhez szükséges faátmérő cm						
15/30	35·9	34·0	45·9	42·3	72·4	—	Mint a 2. táblázatban
15/25	31·3	29·4	42·3	39·1	63·2	—	
14/25	30·7	28·8	40·6	37·2	62·1	—	
14/20	26·1	24·7	37·2	35·0	52·9	—	